

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו שיבלחט"א

גיליון 38
מסכת חגיגה י"א-ב'
כ"ד אלול תשע"ד- ד' תשרי תשע"ה

ה.נ. אור וחשד. חושך שנאמר ביום הראשון, "וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹמִים". ואור שנאמר ביום הראשון, "וַיִּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר" (בראשית א' ג').

ז. ח. רוח ומים. שנאמר ביום הראשון, "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם".

ט. י. מדת יום ומדת לילה, [=עשרים וארבע שעות שיש ביממה]. שנאמר ביום הראשון, "וַיְקַרְא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וּלְחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד" (בראשית א' ה').

"תהו ובהו"

"תהו" הוא קו ירוק, שמקיף את כל העולם כולו, וממנו יוצא חשך. "בהו" אלו אבנים המפולמות [=מוציאות לחות] המשוקעות בתהום, שמען יוצאים מים.

וראיה לכך, שתוהו הוא קו, ובוהו הם אבנים, מהכתוב, "וַיִּרְשֵׁהוּ קָדַת וַתַּפּוֹד וַיַּנְשׁוּף וְעָרַב יִשְׁכֶּנּוּ בָהּ וַיְנַטְהֵן עֲלֶיהָ קוֹ תְהוֹ וְאֲבָנֵי בְהוֹ" (ישעיהו ל"ד י"א).

וראיה לכך שהחושך יוצא מהתוהו, שהוא קו המקיף את העולם, שנאמר, "וַיִּשֹׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוּ סְבִיבוֹתָיו סִתְרוּ חֹשֶׁכֶת מֵיִם עֲבֵי שְׁחָקִים" (תהלים י"ח י"ב), כלומר קו החשך מקיף את השמים.

אור שנברא ביום הראשון

ביום הראשון לבריאה נאמר, "וַיִּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אֹר וַיְהִי אֹר" (בראשית א' ג'), הרי, שבו ביום נברא האור. וביום הרביעי לבריאה נאמר, "וַיִּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיַּם וּבֵין הָאֲדָמָה וְהָיָה לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם. וַיְהִי לְמֹאֲלֹת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאֲרִיךְ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן" (בראשית א' י"ד-ט"ו), הרי שבו ביום נבראו המאורות. ונחלקו חכמים בדבר זה.

לדעת רבי אליעזר ורבי יעקב, אור שנברא ביום הראשון, אינו אור המאורות של יום רביעי, אלא אור אחר הוא, אור שאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, וכיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה, וראה שמעשיהם מקולקלים, עמד וגנוז מהם, שנאמר "וַיִּמְנַע מִרְשָׁעִים אֹרֶךְ וְזָרַע רְמָה תִּשְׁבַּר" (איוב ל"ח ט"ו), ולמי גנוז? לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב וַיִּבְדֹּל אֱלֹהִים בֵּין הָאֹר וּבֵין חֹשֶׁךְ" (בראשית א' ד'), ואין טוב אלא צדיק, שנאמר, "אַמְרוּ צְדִיק כִּי טוֹב כִּי פָרַי מֵעַלְלֵיהֶם יִאֲכֹלוּ" (ישעיהו ג' י), וכיון שראה אור, שגנוז לצדיקים, שמח, שנאמר, "אוֹר צְדִיקִים יִשְׁמַח וְגַר רָשָׁעִים יִדְעָד" (משלי י"ג ט).

ולדעת חכמים בברייתא, אור שנברא ביום הראשון הוא האור של המאורות, שביום הראשון נבראו, ולא נתלו ברקיע עד יום רביעי.

בעשרה דברים נברא העולם

אמר רב זוטרא בר טוביא אמר רב, בעשרה דברים נברא העולם. ואלו הם:

א. ב. בחכמה ובתבונה.² שנאמר, "הי' בחכמה יסד ארץ כוונן שמים בתבונה" (משלי ג' י"ט)

ג. בדעת.³ שנאמר, "בדעתו תהומות נבקעו וישחקים ירצפו טל" (משלי ג' כ').

ד. ה. בכח וגבורה.⁴ שנאמר, "מכין הרים בלחזו ונגבוהה" (תהלים ס"ה ז).

² רש"י פירש שהחכמה היא מה שהאדם לומד וידוע מאחרים. והתבונה היא שהוא מבין דבר חדש מפלפול חכמות. ויל"ע מה שייך לומר כן לבריאה.
³ ישוב. [רש"י].

ולא מה שהיה לפני כן. כלומר אם היה כתוב רק "למן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ", היה מותר לשאול רק מיום ששי לבריאה, שבו נברא האדם, ולכך נאמר "כִּי שָׁאַל נָא לְיָמִים רָאשָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַיִךְ", להוסיף שמוותר לשאול גם על ששת ימי בראשית שקודם בריאת האדם, אבל קודם לכן, אסור.

ושבו אמרו, שכל ארבעה עניינים אלו שאין לשאול עליהם, מה למעלה ומה למטה מה לפנים ומה לאחור, למדים מהכתוב, "כִּי שָׁאַל נָא ... וְלַמַּקְצָה הַשָּׁמַיִם וְעַד קֶצֶה הַשָּׁמַיִם", לומר, מקצה השמים ועד קצה השמים אתה שואל, ואין אתה שואל מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור. כלומר, הכתוב "וְלַמַּקְצָה הַשָּׁמַיִם וְעַד קֶצֶה הַשָּׁמַיִם", מלמד שמוותר לשאול רק על מה שתוך המחיצות ולא על מה יש חוץ למחיצות, ואם כן, הוא הדין שאין לשאול על קודם שנברא ואחר הבריאה, שגם הדברים הללו הם כחוץ למחיצות. ובהמשך יתבאר בעזה"י, מה יש ללמוד מהכתוב, "כִּי שָׁאַל נָא לְיָמִים רָאשָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַיִךְ לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ", ששוב אינו נצרך ללמד שלא ישאל מה לפנים.

ואמרו בגמרא בדף ט"ז, שענין זה שאין לשאול מה למעלה ומה למטה ומה לאחור מובן, אבל מדוע אין לשאול מה לפנים, הלא מה שהיה היה. ותירצו רבי יוחנן ורבי אלעזר, משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו, בנו לי פלטרין גדולין על האשפה, הלכו ובנו לו, אין רצונו של מלך להזכיר שם אשפה.

דף י"ב

מידת אדם הראשון קודם החטא

אמר רבי אלעזר, אדם הראשון קודם שחטא, מן הארץ עד לרקיע היה, שנאמר "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם עַל הָאָרֶץ וְלַמַּקְצָה הַשָּׁמַיִם" כלומר על הארץ היה ומגיע לשמים.

ואמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון קודם שחטא, מסוף העולם ועד סופו היה, שכשהיה שוכב, היה ראשו למזרח ורגליו למערב. שנאמר, "אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם ... וְלַמַּקְצָה הַשָּׁמַיִם וְעַד קֶצֶה הַשָּׁמַיִם".

ואין כאן סתירה בין הפסוקים שדרשו שני החכמים הללו, כי שתי המידות הללו, מהארץ עד השמים, ומסוף העולם ועד סופו, מידה אחת היא.

וכל זה קודם החטא, אבל כיון שסרח, הניח הקדוש ברוך הוא ידיו עליו, ומיעטו, שנאמר, "אָחֹר וְקִדְּם צִרְתַּנִּי [שתי יצירות תחילה גבוה ולבסוף שפל] וְתִשַׁת עָלַי כַּפְּכָה" (תהלים קל"ט ה').

עשרה דברים נבראו ביום הראשון

אמר רב יהודה אמר רב, עשרה דברים נבראו ביום ראשון. ואלו הם:

א. ב. שמים וארץ. שנאמר ביום הראשון, "בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (בראשית א' א').

ג. ד. תהו ובהו. שנאמר ביום הראשון, "וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְהוֹ וּבְהוֹ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹמִים וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם" (בראשית א' ב').